

UvA-DARE (Digital Academic Repository)

Medezeggenschap bij DSM: Limburg 1946-2011

Buitelaar, W.

Publication date

2011

Document Version

Final published version

Published in

Nieuwsbrief Historie van de Vakbeweging

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):

Buitelaar, W. (2011). Medezeggenschap bij DSM: Limburg 1946-2011. *Nieuwsbrief Historie van de Vakbeweging*, 24(4), 4-5.
http://www.vakbondshistorie.nl/fileadmin/user_upload/Documenten/PDF/Nieuwsbrief/VHV_2011-dec.pdf

General rights

It is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), other than for strictly personal, individual use, unless the work is under an open content license (like Creative Commons).

Disclaimer/Complaints regulations

If you believe that digital publication of certain material infringes any of your rights or (privacy) interests, please let the Library know, stating your reasons. In case of a legitimate complaint, the Library will make the material inaccessible and/or remove it from the website. Please Ask the Library: <https://uba.uva.nl/en/contact>, or a letter to: Library of the University of Amsterdam, Secretariat, Singel 425, 1012 WP Amsterdam, The Netherlands. You will be contacted as soon as possible.

Limburg 1946-2011

Medezeggenschap bij DSM

“*Doing Something Meaningful*”, zo kenmerkte DSM-bestuursvoorzitter Feike Sijbesma de activiteiten van het concern (NRC, 23 februari 2011). Dat geldt in onderstaande terugblik over de periode 1946-2011 evenzeer voor het werk van de medezeggenschappers van DSM Limburg.

Vlak na de bevrijding van Zuid-Limburg werd op 23 september 1944 de Algemene Bond voor Werkers in het Mijnbedrijf (ABWM) opgericht in een gebouw van Staatsmijnen te Treebeek. Deze bond, vanaf 1968 ABW geheten, dankte zijn ontstaan aan de in de oorlog ontstane eenheidsgedachte: ‘kolen zijn kolen, daarvoor had je blijkbaar katholieke, protestantse en rooie kool’.

Het was niet toevallig dat er in april 1945 door de toenmalige minister van Sociale Zaken én oud-directeur van de Staatsmijnen, Frans Wijffels, een adviescommissie werd gevormd voor de opbouw van ‘een medezeggenschapstructuur gebaseerd op basis van publiekrechtelijke bedrijfsorganisatie’. Deze commissie-Rutten bracht al op 8 mei 1945 haar rapport uit. Op 18 juni daaropvolgend kwam bij Koninklijk Besluit het Mijnstatuut-1945 tot stand. Hiermee ontstond de eerste wettelijke regeling van personeelsvertegenwoordiging in ondernemingsraden. In 1946 werd deze van kracht voor de vier staatsmijnen en in 1947 voor de acht particuliere mijnen.

Ordering als een piramide

De medezeggenschap werd als volgt, bijna piramidiaal, geordend.

- De Mijnindustrieraad (MIR) voor de bedrijfstak. Bestaande uit door vakbonden (6 arbeiders resp. 4 beampten), directies respectievelijk toezichthouders van staats- en particuliere mijnen (10) aangewezen leden. De minister van Economische Zaken benoemde de MIR-leden, inclusief voorzitter en secretaris.
- De ondernemingsraad met door bonden (6 arbeiders, 4 beampten), directie (3) en toezichthouder (2) benoemde leden.
- Eenheidsvertrouwensmannen (EVM’ers), gekozen uit het personeel met een contactfunctie tussen afdelingschef en werkvloer.

- Ringen, gekozenen door EVM’ers uit een bedrijfs-onderdeel (4 arbeiders, 3 beampten) en een voorzitter aangewezen door de bedrijfsleiding.

De or van de Nederlandse Staatsmijnen, de zetels Maurits, Emma, Wilhelmina en Hendrik omvattend, startte op 19 februari 1946 en was als zodanig de eerste or in Nederland.

Deze or werd en wordt grosso modo gevormd door de ‘grote twee’ en de ‘kleine drie’: de fracties van respectievelijk (thans) FNV, de Unie en die van ABW, CNV en VHP. Vaak een dynamisch driebanden-spel: een ‘grote’ heeft veelal ‘de kleintjes’ nodig en omgekeerd. De organisatiegraad lag in de vijftiger en zestiger jaren rond 80 procent, thans is die ongeveer 45 procent.

In de periode 1950-1970 daalde steenkool als primaire energiebron van 75 naar 5 procent, als gevolg waarvan eind 1974 de laatste van de twaalf mijnen sloot. In de periode 1967-1975 moesten 43.000 werknemers de mijnen verlaten. Ruim de helft daarvan vond (al dan niet permanent) werk elders of keerde terug naar het buitenland, meer dan een derde ging met (vervroegd) pensioen of kreeg overbrugging respectievelijk plaatsing in een sociale werkplaats. Ongeveer 9.000 werden geïntegreerd in het chemisch bedrijf van de Staatsmijnen: de mijnwerker werd procesoperator.

De ondernemingsraad van de Staatsmijnen stelde in deze periode voor om commissies in te stellen bij de uitvoering van het sluitingproces, bestaande uit or-leden, bedrijfsleiding en personeelsfunctionarissen. De or deed de begeleiding op bedrijfsniveau van het door de personeelsdirectie opgestelde sociaal plan, de ringen

op die van afdelingsniveau en EVM’ers op individueel niveau. Dat ging gepaard met een intensief scholingsprogramma voor ex-mijnwerkers. De overlegpiramide kreeg daarmee de contouren van een omvangrijk overlegnetwerk van monitoring, advisering en sociale innovatie.

Van medespeler naar tegenspeler

In de loop der tijd kwamen er diverse wijzigingen in de DSM-overlegpiramide.

- 1971: Recht van instemming, alsmede uitbreiding van het adviesrecht van de or.
- 1971-1972: begin invoering van werkoverleg in alle bedrijfsonderdelen in Zuid-Limburg.
- 1974: Concern or Staatsmijnen wordt geïnstalleerd, met gekozen leden (met ongeveer 1/4 Limburgse or-leden). De or-leden worden voortaan door het personeel gekozen. Ringen gaan Raden van Overleg (RvO) heten, bestaande uit door het betrokken personeel gekozen leden en een door directie benoemde onderdeeldirecteur; met een intermediaire functie van EVM’ers tussen werkoverleg en RvO.
- 1975: Ondernemingsraad N.V. Nederlandse Staatsmijnen wordt ondernemingsraad DSM Limburg B.V.
- 1976: Opheffing Mijnstatuut, MIR wordt in 1978 Commissie Extern Overleg DSM (CEOD), hoofdthema: arbeidsvoorwaarden en algemene beleidsaangelegenheden, samenge-

steld door directie (9) en vakbonden (9) met een neutrale voorzitter en secretaris. Or-leden van DSM LBV zijn plaatsvervanger voor iemand uit een vakbondsfractie.

- 1979: Centrale ondernemingsraad (COR) en or krijgen een gekozen werknemersvoorzitter.
- 1980: Noor Schutte wordt de eerste vrouw in or DSM LBV en later ook lid COR DSM NL.
- 1984: Marlie Hendriks is de jongste EVM'er (23 jaar). Eenheidsvertrouwensman werd in het spraakgebruik eenheidsvertrouwensmedewerker.
- 1989: DSM wordt beursgenoteerde onderneming.
- 1997: Regeling Europees Overleg, een delegatie van lokale medezeggenschapsorganen met de directeur van een grensoverschrijdende Business Group.

De medezeggenschap evolueerde van medespeler in de vorm van meeweten en veranderen naar tegenspeler. Dat laatste kwam vooral tot uiting in het eerste negatief advies van de or in 1995 over uitbesteding van operationeel onderhoud en onderhoudsplanning.

De medezeggenschapspiramide is in de loop der tijd omvangrijker geworden. Naast de zogeheten indirecte participatie, middels het vierluik: CEOD, or, RvO, EVM, is er vanaf 1971-1972 het werkoverleg ingevoerd als vorm van directe participatie. Deze laatste heeft zich ook met de tijd ontwikkeld in de vorm van projecten, werkgroepen, targetsessies, implementatieoverleg, 'heiberaad', themacursussen, kantinebijeenkomst, shutdown-teams, plantcommissies, e-communities enz., al dan niet met inbreng van interne of externe deskundigen. De overlegpiramide werd een overlegnetwerk.

Chemelot

DSM schakelde eerst over van een mijn naar een chemisch bedrijf en vervolgens van bulk- naar fijnchemie en daarmee naar nieuwe activiteiten. Dit ging gepaard met uitbesteding en de verkoop van oude activiteiten, zoals de petrochemie, rubbers en kunststoffen en aankoop van nieuwe activiteiten op het gebied van vitamines, antibiotica en biotechnologie. Daarnaast ontwikkelde DSM zich internationaal, in Amerika, Europa en recentelijk in China.

Geleen als monosite van DSM werd een multisite, Chemelot geheten, met een Industrial Park en een Science Park. Als gevolg van de verkoop van die activiteiten die door DSM niet meer als kernactiviteit beschouwd werden, bleven circa 2.500 ex-DSM'ers op de locatie Geleen hetzelfde werk doen, maar voor een andere werkgever, zoals voor het Saoedische Sabic of het Duitse Lanxess.

Deze recente transitieperiode overziend:

- 2002: Or Limburg LBV wordt Groepsondernemingsraad (GOR) Limburg LBV; Raden van Overleg worden een or. Een or belegt jaarlijks een bijeenkomst voor EVM'ers. GOR en or-hoofdkantoor voorkomen outsourcing van het Communication Support Center.
- 2003: GOR stelt platforms in bestaande uit specialisten van diverse or'en en een manager als referent: Sociale Aangelegenheden, Arbeidsomstandigheden en Milieu en later Manufacturing. Reorganisatie Copernicus tot 2006: aanpassing/herschikking productie- en infrastructuur.
- 2004: Maart, protestmars van vakbonden, GOR en or'en naar hoofdkantoor Heerlen, leidend tot de Convenanten Werk en Werkgelegenheid.
- 2007: Reorganisatie Pearl: tot 2011 verkoop van niet-kernactiviteiten wereldwijd met 'in totaal een omzet van circa 1.4 miljard (-) waarvan het zwaartepunt in Limburg ligt'.
- 2008: Akkoord tussen COR en directie DSM NL over modernisering van het overleg. GOR LBV stelt kernteam in, bestaande uit zes vertegenwoordigers van or'en. Kernteam voert overleg met de bestuurder, GOR als geheel evalueert periodiek de werkzaamheden van het kernteam. Niet-leden van een or, of EVM'er, kunnen daarbij als klankbord worden ingeschakeld via de platforms of werkgroepen. COR/GOR voorkomt dat Arbodienst DSM in het kader van Pearl wordt uitbested.
- 2009: Op initiatief van COR DSM NL en GOR DSM LBV wordt een Mobiliteitscentrum voor loopbaanbegeleiding opgericht, met name voor regio's Limburg, Emmen en Zwolle. Oktober, op verzoek van de vakbonden opschorting van het formele interne overleg

door COR, GOR en or'en naar aanleiding van mislukte cao-besprekingen.

- 2010: Januari, blokkade Chemelot door 1.000 personeelsleden, georganiseerd door FNV Bondgenoten en De Unie; COR/GOR bemiddelt tussen bonden en directie voor hervatting van (succesvol) cao-overleg over arbeidsvoorwaarden en pensioenafspraken. Instelling van Informeel Overleg Chemelot (IOC), bestaande uit twaalf or-vertegenwoordigers van op Chemelot gevestigde bedrijven, ter afstemming van gemeenschappelijke prioriteiten.
- 2011: Transitie taken GOR naar COR DSM Nederland respectievelijk naar de or'en LBV, evenals naar IOC.

Sinds 2005 vestigden zich 44 nieuwe bedrijven op Chemelot, waarvan 16 op het Bedrijvenpark en 28 op het Wetenschapspark met thans in totaal 6.600 arbeidsplaatsen, extern ingehuurd personeel niet meegerekend. Daarvan behoren er ruim 2.400 tot het DSM-personeel. In de periode 2002-2011 bleef het aantal ondernemingsraden vrijwel gelijk, van elf in 2002 naar tien in 2011, maar daalde het aantal EVM'ers van 700 naar ongeveer 200. Wat constant bleef was het hoge opkomstpercentage bij de or-verkiezingen: rond 75. Het overlegnetwerk functioneerde in deze recente periode als co-creator van sociale en technische verandering inzake opleiding, loopbaan, manufacturing, arbeid en milieu. Via het interne en externe overleg (COR/GOR/OR en CEOD) fungeerde deze tegenspeler anderzijds ook als contestant: 'de Mars op Heerlen' en 'Blokkade Chemelot'.

In 1946 werd de ondernemingsraad Staatsmijnen ingesteld. Zijn opvolger, de GOR DSM LBV, heeft eind juni 2011 zijn laatste vergadering gehouden. Niet omdat de belangenbehartiging met pensioen gaat, maar omdat deze gemoderniseerd verder gaat. DSM: door solide medezeggenschap.

*Wout Buitelaar
Hoogleraar-fellow bedrijfsorganisatie en
arbeidsverhoudingen Amsterdam Business
School/UvA.*

Deze tekst is een verkorte versie van een rede voor de Groepsondernemingsraad DSM Limburg B.V. te Urmond op 29 juni 2011.